

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ани Димова Златева

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Област на висше образование: 8. Изкуства

Професионално направление: 8.2. Изобразително изкуство

Докторска програма: „Приложни, изящни изкуства и дизайн“

Автор: Саркис Гаро Нерсесян

Тема: „МОНУМЕНТАЛЕН СКУЛПТУРЕН РЕЛЕФ В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА ОТ 60-ТЕ ДО КРАЯ НА 80-ТЕ ГОДИНИ НА 20–ТИ ВЕК“

Научен ръководител: доц. Свилен Костадинов

1. Общо представяне на процедурата и получените материали

Процедурата е редовно открита в Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив. Представените материали са изчерпателни и включват: дисертационен труд (203 страници), автореферат, списък и копия на публикациите по темата, справка за приносите, подробна творческа автобиография и заповед за отчисляване с право на защита. Документацията съответства на всички изисквания на ЗРАСРБ и Правилника на АМТИИ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Саркис Нерсесян е утвърден творец с ясен профил в областта на скулптурата. Завършил е ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (1998 г.) при проф. Константин Денев. Професионалният му път е белязан от активна творческа дейност – той е член на СБХ, автор на множество самостоятелни изложби (напр. „Фосили“, „Имигранти“, „Даляна“) и участник в международни симпозиуми в Германия, Гърция и България. Този практически опит със специфични материали като камък, дърво и метал придава на теоретичното му изследване необходимата плътност и професионална експертност. От 2021 г. споделя опита си като преподавател в Пловдивския университет.

3. Актуалност на тематиката

Изследването на Саркис Нерсесян запълва важна ниша в историята на българското изкуство. Периодът между 60-те и 80-те години на миналия век е време на мащабно монументално строителство, което често се възприема еднопластово като идеологическо. Дисертантът обаче предлага нов прочит, фокусиран върху пластичните качества на релефа и неговата обвързаност с националната традиция (възрожденската дърворезба), което прави труда му изключително актуален в контекста на съвременното преосмисляне на социалистическото наследство.

4. Целесъобразност на изследователските методи

Авторът прилага комплексна методология, която съчетава изкуствоведски анализ с технико-технологичен подход. Използването на историко-генетичния метод му позволява да проследи еволюцията на релефа, а сравнителният анализ помага да се изведат общите характеристики и специфичните национални черти. Особено ценен е „вътрешният“ поглед на автора като скулптор при анализа на каменоделското изпълнение.

5. Оценка на дисертационния труд

Трудът притежава логична и балансирана структура.

Първа глава поставя солидна теоретична основа, изяснявайки терминологията (барелеф, орелеф, контрарелеф) и историческия контекст. Първа глава на дисертационния труд, озаглавена „Хронологичен и ситуационен обзор на епохата: дефиниции и контекстуални рамки на изследването“, поставя теоретичните, терминологичните и историческите основи на научното изследване. Тя е структурирана в пет основни раздела

Дефиниции на основните понятия каато вторът изяснява ключовите скулптурни термини, необходими за анализа:

- Скулптурен релеф
- Барелеф (нисък релеф)
- Орелеф (висок релеф)
- Контрарелеф
- Монументална скулптура

В пораздела „Материали и инструментариум“ Специално внимание е отделено на камъка (гранит, мрамор, пясъчник, варовик) като основен материал, символизиращ вечност, стабилност и културна памет. Изведена е ролята на пространството като активно действащ

фактор, а не просто неутрален фон. Направен е анализ на епохата (40-те до края на 80-те години на XX век) като се проследява историческата и идеологическа еволюция на българската монументална скулптура, разделяйки я условно на два етапа:

Втора глава анализира прехода от сталинския социалистически реализъм към по-свободни пластични форми. Представено е изследване на прехода в българската скулптура от периода на „съветизация“ (след 1945 г.) към търсенето на специфичен национален пластичен език след 60-те години. Изведен е **историческия контекст и идеологическа рамка, в който** авторът разглежда влиянието на Априлския пленум (1956 г.) като катализатор за промяна в художествената среда. Анализира се как скулптурата започва да се освобождава от строгия канон на сталинския социалистически реализъм и да търси по-съвременни, синтетични форми.

Тук са **изведени критериите за анализ**. Това е един от най-важните теоретични приноси на втора глава, в която Саркис Нерсисян формулира конкретна система от критерии, чрез които оценява скулптурните произведения:

- **Анатомична вярност:** Степен на придържане към реалните човешки пропорции спрямо стилизацията.
- **Атрибутивност:** Използване на предмети (оръжия, инструменти, облекло) за идентифициране на героите и епохата.
- **Символика и метафоричност:** Навлизането на по-сложни, недиректни внушения в релефа.

Направен е и анализ на „преходни“ паметници като авторът прилага тези критерии върху знакови обекти от края на 50-те и началото на 60-те години (например Паметника на Съветската армия в София и Пловдив). Той проследява как детайлният, описателен релеф постепенно започва да отстъпва място на по-едри, монументални обеми. Почертана е и **връзката с архитектурата** като се извежда значението на синтеза между скулптурния релеф и архитектурната среда, подготвяйки почвата за анализа на „бетонната епоха“ на 70-те и 80-те години.

Докторантът убедително доказва, че през този период се натрупват качествени изменения в пластичния език, които позволяват на българските скулптори да създадат уникалния стил на „националния монументализъм“, вдъхновен от българските традиции и модерните европейски течения.

Трета глава е най-обширната и съществена част от дисертационния труд на Саркис Нерсесян, тъй като в нея се извършва прекият анализ на най-значимите паметници от изследвания период.

Основен фокус тук е поставен аналитично проучване на конкретни монументални обекти в България, изградени през 70-те и 80-те години на XX век, и доказване на тезата за влиянието на възрожденската традиция върху модерния скулптурен релеф. При описанието на **синтеза между архитектура и скулптура** авторът разглежда паметниците не като отделни фигури, а като сложни ансамбли, където архитектурните форми (често от бруталистичен бетон) и скулптурните релефи са неразривно свързани. Подчертава се как релефът „облича“ архитектурата и ѝ придава исторически и емоционален смисъл. При **анализа на знакови паметници** дисертантът прави детайлни „дисекции“ на няколко ключови обекта: **Мемориален комплекс „Грите поколения“ (Перушица)** и изследва как чрез релефа се пресъздават три различни исторически епохи (Априлското въстание, Септемврийското въстание от 1923 г. и социалистическата революция). Авторът анализира композиционните решения и начина, по който фигурите внушават драматизъм. При **Пантеонът във Варна** се ализират внушителните релефни стени, като се акцентира върху ритъма на фигурите и начина, по който светлината взаимодейства с дълбочината на релефа. В **Мемориал „Априлци“ (Панагюрище)** Нерсесян подчертава изключителната динамика и експресивност на скулптурните групи. Главата завършва с извода, че през 70-те и 80-те години се ражда уникален български стил в монументалистиката, който успешно съчетава модерните европейски тенденции за синтез на изкуствата с дълбоките корени на националната традиция.

6. Приноси и значимост на научната разработка и публикациите

Научните приноси могат да бъдат обобщени в следните направления:

1. **Теоретично осмисляне:** Изведена е оригинална теза за „вторичното преоткриване“ на българската възрожденска традиция през призмата на монументалния релеф.
2. **Аналитичен принос:** Детайлно е изследван синтезът между архитектура и скулптура в големите мемориални ансамбли.
3. **Технологичен принос:** Анализирана е ролята на каменоделското изпълнение (бригадният метод) за формирането на специфичен пластичен език.

Публикациите по темата (в Сборника на АМТИИ „Пролетни научни четения 2023“) коректно представят основните идеи на дисертацията и ги правят достойние на научната общност.

7. Критични бележки и препоръки

Трудът е завършен и аргументиран. Като препоръка за бъдеща работа бих предложила на автора да разшири изследването си към съвременното състояние на тези паметници и възможностите за тяхната консервация и социализация, тъй като те са неразделна част от нашата културна памет и архитектурна среда.

8. Автореферат

Авторефератът е изготвен съгласно изискванията, отразява обективно съдържанието на дисертацията и съдържа необходимите справки за публикациите и приносите.

9. Заключение

Дисертационният труд на Саркис Гаро Нерсисян е сериозно, задълбочено и оригинално изследване, което демонстрира способностите на автора за самостоятелна научна работа. Темата е разработена с професионализъм, съчетаващ теоретична подготовка и практическо разбиране на материята.

Всичко това ми дава пълно основание да дам своята **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** и да предложа на уважаемото Научно жури да присъди на Саркис Гаро Нерсисян образователната и научна степен „**ДОКТОР**“ по професионално направление 8.2. Изобразително изкуство.

Дата: 24.04.2026 г.

Гр. Пловдив

Изготвил становището:.....

проф. д-р Ани Златев